

БОЯН БИОЛЧЕВ
ВЛАДИСЛАВ РЕЙМОНТ
ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

chitanka.info

Владислав Реймонт принадлежи към най-добрите полски романисти. Той е един от майсторите на панорамната епика в полската литература, благодарение на които тя зафиксира в художественото съзнание на нацията социално диференцирани образци на народностно поведение от различни исторически епохи. Заедно с големите романисти от предишното поколение на критическите реалисти — Сенкевич, Прус и Ожешкова, Реймонт осъществява специфичното преливане от поетичната проекция на заобикалящия свят, каквато е несъмнено „Пан Тадеуш“, към аналитичното му изследване, към създаването на суверенна художествена действителност на словото, събрала като фокус най-характерните противоречия от сферата на социалното и народопсихологическото.

Може да се каже, че поколението на Реймонт е богато с майстори на епически произведения. Заедно с него творят Владислав Оркан, Стефан Жеромски и много други. Стремещт към мащабна художествена изява е типичен за епохата и младият Реймонт съвсем закономерно върви към нея от времето на ранното си творчество. Но неговият път към литературата значително се различава от този на събратята му по перо в края на миналия век — авторите на модернизма в полската литература. Ако повечето от значителните творци на този така важен период достигат до суверенно творчество през ерудицията, през чаровния свят на книгата и в пряка връзка с европейските и световни художествени процеси. Реймонт е в най-добрия смисъл на думата емпирик, човек, опознал различни социални прослойки не чрез творческо съпреживяване, а чрез реален труд за хляба в техните среди. Още една важна предпоставка спомага младият Реймонт да не се преинтелектуализира в самото начало на своето творческо развитие, да не изгуби усета за живия пулс на живота и да започне да изгражда изящни художествени структури по законите на модния, залял почти цялата литературна продукция модернистичен канон.

Реймонт не веднага се ориентира към литературата, сравнително късно се събужда у него инстинктът за художествено възпроизводство. И затова първите му впечатления от живота, незамътени от несръчността на младежко фабулизиране, запазват своята релефност и емоционална чистота до зрелите години на автора, когато в непрекъснатата борба със словото той създава няколкото си знаменити

романа и своята епопея „Селяни“, за която е удостоен през 1925 година с Нобеловата награда.

Реймонт е роден през 1867 година в село Кобеле Велке край град Радом в семейството на селския органист. Майка му е била роднина на местния свещеник и е мечтаела за духовен сан за своя син. Но добрите намерения на родителите и примамливата по онова време кариера на свещеник се разбиват в абсолютната липса на интерес от страна на младия Реймонт, който предпочитал разходките из горите, целодневните екскурзии по интересни и тайнствени места, а вечер — откраднатите минути с някоя книга. Изобщо не завършва гимназия. Гонят го от едно училище в друго все със същия резултат, тъй като разкрепостената, анархична натура на бъдещия писател не се вместила в тесните рамки на стандартната, обезличаваща образователна система. В желанието си да го вкарат в „правия път“ родителите изпращат Реймонт при неговата сестра, омъжена във Варшава за майстор шивач, с плахата надежда, че буйният младеж ще улегне, когато вземе хляба в ръцете си. Този експеримент на трудово обучение завършва без всякакъв резултат.

В града Реймонт попада в среда на странстващи театрални трупи, където неговият изключителен интерес към театъра намира реална почва за развитие. Първата житейска мечта на младия Реймонт е кариерата на артист, първата крайна творческа цел — сценичната слава. В това ярко прозира събудената страст за художествена изява, която трескаво търси своя жанров път. Но Реймонт е имал съвсем скромни способности за актьорско изпълнение. Единствената и, както ще се окаже после, голяма полза от живота му в странстващите трупи е богатото опознаване на живота им, вникването в странната, нестандартна психика на тези мисионери на театралния феномен в сред еснафското море от предразсъдъци на средния гражданин. И този период от живота на Реймонт обаче завършва по обичайния начин. Неговите родители го намират и го връщат на село, а когато Реймонт избягва за втори път във Варшава, го принуждават чрез полицията като непълнолетен да се завърне в дома си. Родното село с всичките красоти на природата, със спокойствието и негата на пейзажа на Средна Полша, със скъпите, изпълнени със спомени от детството кътчета, вече не стига на Реймонт. Той се задушаваше в дребнотемията на селското инертно битие, в сънния ритъм на живота и малките му

радости. Отново избягва от родния дом и попада в провинциална театрална трупа. Стоически понася лишенията и трудностите на този живот и ако след време се отказва от по-нататъшно участие, това става не от отчаяние или малодушие, а от събудената художествена самокритичност. Реймонт си дава сметка, че няма достатъчно талант, за да постигне нещо значително в театралното поприще, напуска трупата и постъпва на работа като дребен чиновник в железниците. Прекарва известно време в духовно бездействие, докато нарастващото вътрешно напрежение отново го превръща в скитник подир неясен, неведом, но примамлив кумир. Заминава за Вроцлав заедно с някакъв учител по немски, който го въвежда в ритуалите и секретите на окултистичните теории. Във Вроцлав Реймонт попада в среди на окултисти, наблюдава живота им и заедно с ентузиазма на новите впечатления у него се утвърждава познанието за стремежа на човека към тайнственото, към неизпитаните и непокорени пространства на човешката психика, което дава емпиричната основа на късния му роман из живота на лондонските спиритисти — „Вампирът“.

След напускането на „поредната“ среда Реймонт отново поема своето пътешествие из Полша. Пак се сблъсква с живота на театралната трупа и за втори път я напуска по свое желание, въпреки че остава без работа, без препитание. Страстта за нови впечатления го води из тежката действителност от края на миналия век, а гладът събужда у него реакциите на най-низшите слоеве на населението, които ще му позволят да осъществи в по-късното си творчество, макар и без стабилна миросгледна основа, един ярък, интуитивно изграден реализъм на социалния детайл. Известно време Реймонт работи във фабриките на град Лодз и опознава още една страна на съвременната си историческа епоха — създаването на едрия финансов капитал, развитието на промишленото производство, което води със себе си оформянето на новата обществена класа — пролетариата. Тези впечатления са особено важни за автор като Реймонт, който е изнесъл от родното село усещането за земята, стабилността на вечното безвремие на селскостопанския цикъл. Още тогава, опознавайки мизерията на първите работнически маси, Реймонт се изпълва с презрение към нищетата на градската цивилизация, зарежда се с неприязън към техническия прогрес, който е свързан с унижението и физическото изтощение на човека. Липсата на здрава миросгледна

основа пречи на Реймонт да забележи подмолните течения на истинските противоречия, реалните параметри на потенциално съществуващата, макар и все още неосъзната класова непримиримост.

След време бъдещият писател започва работа като кантонер край село Кросновице. Живее в къщата на извънредно бедни селяни и неговите впечатления се попълват с новите социални образи — тези на разоряващия се селянин, на селския пролетариат, който не е в състояние да скъса емоционалната връзка със селото и предпочита полугладното съществуване в родните места пред риска на градското надничарство. В този беден селски дом Реймонт създава и първите си художествени произведения. Продължителното лутане из пътищата на живота, страстното търсене на пълна творческа изява, на личностна реализация най-после приемат своята единствено възможна за психологическия натюрел на Реймонт форма — прозата. Първите му литературни опити получават положителна оценка от критиката и Реймонт, изпълнен с творческа дързост, уверен в изстраданото, но открито един път завинаги поприще, изоставя работата си и се премества във Варшава, където започва непрекъснат, всеотдаен писателски труд. Огромният житейски материал, който дава солидна основа на ранните му произведения, изключително богатата гама от човешки преживявания, която Реймонт изтънко познава от живия живот, предопределят бързия успех на младия писател в широк и значително диференциран социално читателски кръг. Неговата повест из живота на селските бедняци „Томек Баран“, трагичната съдба на селските деца от големите шляхтишки имения, показана в новелата „Кучка“, безогледната жестокост на наследствените разпри, в които се оглеждат новите социални антагонизми, проследени в новелата „Смърт“, доказват на полската културна общественост, че през 1895 година, в самия край на века, в полската литература се е появил един изключителен талант, чийто панорамен поглед върху актуалната действителност несъмнено ще донесе нови, още по-проникновени художествени открития.

И действително пословичното писателско трудолюбие на Реймонт, в което се чувства радостта, ентузиазмът от намереното призвание, дава бързо своите плодове. През 1896 година излиза от печат първият роман на младия писател — „Комедиантката“. В него са отразени с ярка чувствителност за психологическия детайл

младежките преживявания на автора в театралните трупи. Социалната и емоционална инертност на еснафството превръщат героите на Реймонт в съвременни мъченици на истинското изкуство. Тяхната трагична съдба, събирателно изразена чрез самоубийството на главната героиня на романа, се превръща в присъда над обществото, в художествено клеймо на неговата духовна статичност, на нищетата на дребните му радости — цел и критерий на съществуването му. В романа се срещат и доста мелодраматични моменти, пресилен сантиментален тонус, които авторът явно подсъзнателно долавя и се стреми да компенсира чрез друга полухудожествена крайност — значителни натуралистични пасажии. Независимо от неравномерното ниво, от разбалансирането на вътрешните елементи, романът показва уменията на Реймонт да изведе художествено една доста оформена концепция за проблемите и да я отстои в изплъзващата се структура на голямата форма.

Вторият крупен роман на Реймонт е „Обетована земя“. В него са намерили място младежките впечатления от фабриките на Лода. Още в края на миналия век Лода се оформя като най-промишления град на Полша. „Градът на хилядата комина“, както често го наричат, събира като фокус най-полярните социални противоречия на епохата. Неслучайно тридесет години по-късно големият поет на полския пролетариат Владислав Броневски също се обръща към този град — символ на огромни работнически маси и едновременно потънал в дим ад на нечовешка експлоатация, Реймонт не вижда в работническата класа ковача на утрешния ден на нацията. Той пристъпва към проблемите с изнесената от младостта си ненавист към жестокостите на капиталистическия град, в която се усеща едно русовско, томително желание за завръщане към чистотата на първичното, архаично и същевременно народническо преклонение пред чистотата на селското начало. Освен антиурбанистичните моменти в романа са оставили следи и някои предразсъдъци на шовинистична основа. Реймонт се стреми художествено да оправдае капиталиста поляк за сметка на фабрикантите евреи и немци и това още веднъж показва, че той не е осъзнал вътрешнокласовата солидарност, общовалидността на класовите интереси, която ражда антагонизма на противоречията. Но независимо от споменатите недостатъци „Обетована земя“ беше и продължава да бъде най-панорамната картина на първоначалното

натрупване на капитали в Полша, сага на полската индустрия, пасквил срещу корупцията и духовната нищета, които се раждат чрез нея, за да дадат път на хищническата същност и алчността на новобогатяша.

В края на века Реймонт започва да пише къси разкази и новели из живота на селяните. В тях проличава укрепналото авторско перо, точността на рисунъка и нарасналото умение да се сверява „предварителната“ художествена концепция с реалните условия на селото от онова време. Подобно на своя съвременник, големия драматург Станислав Виспянски, Реймонт произнася присъда както над жестоката, безогледна власт, над антихуманността на всяка конюнктура, която решава своите временни задачи, смазвайки, съдбите на хиляди хора, така и над плебейската духовна нищета, над хищническия нагон, роден в оскотелия от бита си бедняк, намерил своята най-ярка изява в суеверията и атавистичната жестокост към себеподобните. Тези проблеми са показани в най-завършен вид в знаменитата новела на Реймонт „Справедливост“. Главният герой Яшек Винчорек е селско момче, което избягва от затвора, и въпреки отчаяните усилия на своята майка бива убит от собствените съселяни, в които местната полиция умело е успяла да събуди взривна смес от сребролюбие и първични ловни инстинкти. Заедно с внушителната картина на смъртта на човека, с подтекста за абсолютната нелепост на убийството като средство за разрешаване на човешките противоречия в новелата се прокрадват първите нотки на изведената от модернизма концепция за вътрешните двигателни механизми на обществото. Реймонт за първи път ярко показва невъзможността на човека да се справи със своите страсти — един пресилен акцент върху ирационалността на духовното, от който се ражда авторската концепция за зависимостта на обществените процеси от човешките инстинкти. Идеалистичната мирогледна основа все пак не успява да заличи огромното въздействие на реалистичния детайл, на отделни, великолепно възпроизведени сцени от ежедневието на селянина: прелюдия към най-значителното произведение на Реймонт, което издателство „Народна култура“ предоставя сега на своите читатели, романа „Селяни“.

Натрупаният художествен опит, свежестта на познанията от живота на селото и творческият темперамент съпътствуват работата върху произведението в продължение на пет години: от 1904 до 1909

година. Още самата конструкция на романа издава една от основните концепции на Владислав Реймонт. В поредицата от четирите части, назовани съответно: Есен, Зима, Пролет, Лято, заедно със символа на пътя от есенната летаргия към зрелия плод на лятото се прокрадва дълбокото схващане за органичната връзка на природната цикличност и живота на селянина. Човекът и земята са в неразривна връзка. Нейното плодородие е функция на труда му, но самият той е една функция на природата, мислеща единица, строго подчинена на нейните закономерности. Върху огромен фактологичен материал, групиран около сюжетната ос из живота на едно средно селско семейство, което се замогва в непрестанна борба със земята и враждебно настроените вътрешни и външни обществени сили, Реймонт постига внушителна епопея на селския труд, омировски размах на картината на селския живот. В него е отразено и вечното, и случайното, сплетени в неразривно единство и подчинени на играта на човешката страст, която, както бе споменато, е функция на суверенните закономерности на природното.

Главният герой на произведението, Мачей Борина, е представен като типичен замогващ се средняк, който не е изгубил още характерната за изходната си среда алчност за земя, но вече е придобил самочувствието на селски първенец. Макар и ярко реалистичен образ, той е натоварен допълнително от автора с внушението за образец на селска мощ и земно достойнство и постепенно се утвърждава в читателското съзнание като символ на полското село. Скарването на бащата и сина, на Мачей Борина и Антек, заради красавицата Ягна е също елемент в художествения апотеоз на жизненото начало у селянина, на неизчерпаемата му, безогледна виталност. Само външната агресия, чуждите сили са в състояние да примирят враждуващите хора от една кръв — бащата и сина. С това в романа умело е изведено, че най-дълбокият пласт в селската психика е родовото начало, усетът за общия корен, който е приглушен от страстите на ежедневието, но се събужда в крайна ситуация, за да утвърди недвусмислено своя приоритет. Самата Ягна е представена от Реймонт с безгранична авторска любов и преклонение. Той я превръща в своего рода езическо божество, пред което се прекланят всички: от възхищение, привързаност или суеверен страх. Властната жизнена красота, независима и могъща като природата,

освободена от задръжките на селския примитивизъм, незначеща прастарите морални традиции, превръща този колоритен образ в символ на женствеността и плодоносната щедрост, необвързани от никакви други закони освен от тези на своето собствено съвършенство. Ягна е персонифициран двойник на земята и затова страстта, събудила се у стария Борина, се смесва в неговото съзнание с отношението към земята и изгражда едно силно и жизнено двуединство. Великолепен финален пасаж на този пласт от романа представлява смъртта на Борина. Замогналият се селянин, покорил на стари години кумира за красота на селото и същевременно нелепо лишен от живот съгласно неведомите пътища на отделната човешка съдба, с последни сили излиза на нивата си и започва да сее в нея обикновена пръст. Символът се затваря в логичен и същевременно ярко художествен кръг. Самозасяването, самооплождането на земята, възпроизводството на земята се осъществява чрез ръката на малкия човек, който, изпълнил своята роля, своето призвание, се завръща обратно в нея.

В необозримата и пъстра панорама на романа Реймонт показва някои от най-характерните моменти от историята на полското село от втората половина на деветнайсети век. Намерил е място и мотивът за борбата на полското селячество срещу немската колонизация, който така вълнува представителите на позитивизма („Предна стража“ на Болеслав Прус). Макар и замътени от биологичната концепция на Реймонт за живота, прозират в страниците на романа и най-типичните социални противоречия на епохата. „Селяни“ са още един красноречив пример за силата на художественото проникване в действителността. Проникновеният разказ, ярките образи и трагичните им съдби, без да компенсират миогледните неясности, превръщат произведението, по думите на Ленин за „Война и мир“, в огледало на обективните процеси, а това обяснява и „дълголетността“ на художественото му въздействие, както и незатихнащата му актуалност.

В най-големия си роман Владислав Реймонт за първи път в полската литература успява да подчини така органично окраската и нюансите на стила на авторската си концепция. „Селяни“ са пропити с изключителни природни картини, в тях диша пейзажът на Средна Полша, умореното вечерно небе и сочният изгрев. Всички часове на деня, всички месеци на годината оставят по страниците на романа феерията на своите цветове, вкуса на въздуха и водата си. Но именно

тук е и новаторското отношение на Реймонт към описанието на природата. Срещаме се с функционална картинност на разказа. Природните картини са органично свързани с духовния мир на героите, определят го и се доизграждат чрез него. А това е най-стилното осъществяване на неразривната връзка между човека и природата, която представлява част от основната концепция на Реймонт. Силно впечатление прави и езикът на епопеята — той е една специфична емулсия от народни говори и строен литературен изказ. А диалектизмите са издържани умело в границите на образната индивидуализация и речевия колорит.

Вече седемдесет години романът „Селяни“ не е изгубил своята свежест, не е престанал да вълнува огромен брой читатели, без помощта на образователната принуда или рекламната популяризация. Чисто полският му характер, изваяните в свършени стилни структури народопсихологически феномени, неостаряващият му емоционален климат са важни фактори при изграждането у съвременния поляк на представата за историята на полското село. А това е една нова, съвременна функция на романа, навярно втъкана несъзнателно в произведението от автора, но превърнала се във възможност за бъдещето благодарение на забележителното му художествено майсторство, на творческия му стоицизъм и апостолска любов към обикновените хора.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.